ANGELA MARINESCU

„Var"

Nimeni nu se aşteaptă să existe o concordanţă strictă între lirica unui poet şi punctele de vedere teoretice pe care el le-a exprimat cu o, ocazie sau alta: cu toate acestea, ar fi cel puţin la fel de ciudat să nu existe absolut nici o legătură între poezii şi eseuri. Angela Marinescu a publicat în reviste, în decursul anilor, trei eseuri, care-i definesc destul de bine atitudinea poetică şi poezia. Ele se inspiră din modernismul interbelic în două privinţe esenţiale: în felul radical şi intolerant în care susţin o anumită înţelegere a poeticului şi, apoi, în natura însăşi a ideii despre poezie, care-şi înfige rădăcinile în spiritul absolut, dincolo de contingenţe, conjuncturi şi tranzacţii cu efemerul. Lirica acestui absolutism tranşant vine de la postromanticul Poe, trece prin Mallarme şi Ion Barbu şi se înfundă, dacă ne referim la poezia românească, în epigonismul barbian reprezentat de Dan Borta sau de Simion Stolnicu la sfîrşitul anilor '30. Oricît de nouă actualitate ar fi dobîndit modernismul imediat după 1960, el n-a mai avut caracterul tranşant, nici aroganţa dinainte. A fost nevoie să vină Angela Marinescu pentru a combate, fără să-i dea acelaşi nume ca Ion Barbu, întreaga „poezie leneşă", care pactează cu accidentalul, biograficul şi relativul, şi să reafirme puritatea spirituală a actului poetic în termeni pe care nu-i mai auzisem de jumătate de secol, şi n-avem şanse a-i auzi nici în continuare în contextul lax al postmodernismului.

Poezia îi apare autoarei eseurilor ca o creaţie umană esenţială: „nu descripţie", „naturalism", copie a vieţii, ci „un lucru ce aparţine (însăşi) esenţei vieţii". Experienţa poetică are două laturi: este o trăire care tinde către o **formă.** Nu voi insista pe însuşirile relevante de autoare, ale trăirii: vreau doar să precizez că termenul poate induce în eroare: trăire nu înseamnă pentru poetă nici numai senzaţie, nici numai efect şi în nici un caz biografie, ci un raport complex plin de intensitate, între om şi lume, deopotrivă concret şi abstract, visceral şi raţional. Mai interesant este că această experienţă umană nu devine poetică decît dacă îşi află forma: rece, îngheţată, definitivă. Aici întrevedem un ecou din Poe-Mallarme-Barbu şi în general din tot acel postromantism care a negat informul vieţii în numele unui principiu superior de ordine, al unui spirit absolut, care, hrănindu-se din existent, este altceva decît el. Angela Marinescu defineşte poezia pe care o visează **poezie metafizică:** *„Poezia metafizică este poezia ale cărei cuvinte profund dialective s-au intersectat în Ether cu viaţa".* Deci nu

cuvinte, ci Cuvîntul, depozit al unei obsesii fundamentale şi care îl constituie pe poet în autenticitatea lui. Gravă şi chiar patetică, poezia aceasta condamnă implicit ironia, ludicul, „realismul", anecdota, deci toată acea *le petite mormăie* pe care a mînuit-o cu nonşalanţă sau chiar cu farmec o bună parte din poezia de ieri sau de azi şi din care bunăoară poeţii tineri din ultimul deceniu îşi fac materia predilectă.

Recitind cronologic poeziile din antologia *Var (Cartea Românească),* constatăm fără dificultate că Angela Marinescu a ştiut de la început de tot ce fel de lirică vrea să scrie. Aproape că nu există la ea „evoluţie" (dacă nu botezăm aşa maturizarea ca atare a poeziei şi, încă, o maturizare internă, de substanţă, ca a plantelor sau ca a fiinţelor, mai curînd decît una externă, de mijloace de expresie, acestea din urmă fiind din capul locului foarte sigure). Temele, motivele, vocabularul sînt aceleaşi vreme de aproape douăzeci de ani.

Sînge albastru (1969), placheta cu care poeta a debutat, ne oferă deja lirica aşa cum o ştim în versiunea definitivă: epurată de biografism pînă la a nu restitui decît, cum ar fi spus Ion Barbu, figura spiritului pur. Realul este descărnat, deposedat de culoare sau de formă: pieptul e rost de carne, ochii n-au pleoape, materia vie se macerează iar obiectele sînt scheletice. Totul se afundă „în planuri negre". Această bacoviană negativitate îşi asociază o dimensiune etică în volumul *Ceară* (1970), dar solitudinea invocată este tot de esenţă metafizică sau abstractă: fiinţa însăşi „e numai o stare" şi nu întîlneşte în preajma ei decît „obiecte pure", virtualităţi în loc de realităţi: negativitatea e aici moartea. Este ca şi cum lumea ar fi privită din cealaltă parte, de pe alt mal decît acela pe care ne ducem viaţa, într-o exprimare laconică şi austeră, fără nimic de prisos, aceste poezii amintesc uneori de viziunile lui W. Blake (dar mistica nu are nici o religiozitate), în care imaterialitatea este densă şi palpitîndă, spiritul sîngerează iar ascetismul are nuanţe erotice (iubitul e înger sau invers). Este evident că poezia îşi refuză graţiosul ca să poată fixa. Graţia îşi evită frumuseţile de toată mîna ca să aibă acces la Frumosul unic şi etern.

Remarcabil de unitară, de la început, poezia Angelei Marinescu nu e străină totuşi de unele modificări de atitudine sau de tonalitate, în *Poezii* (1974) aflăm o frenezie necunoscută înainte, chiar dacă poeta însăşi proclamă *înflăcărarea* ca o amăgire (e drept, una de neevitat, sfîntă şi probabil de sorginte spirituală). Iată foarte frumoasa poezie: „ *înflăcărare, amăgire a vieţii mele, / Un suflet, ca o cîmpie plină de maci tineri. // Doar vîntul, tremurînd, ii apleacă florile / le culeg cu o sfinţenie, cu adorare plina de taină. II înflăcărare, de cîte ori nu*

mi-am aruncat trupul l în albia ta sfîntă. în arenă, taurul e un înger. II Focul tău mă ameninţă, puterea ta ură / înlănţuie. Ca taurul, ard de puritate, veşnic".

Se vede că arcul liric e ceva mai destins şi viziunile mai luminoase. Aceste schimbări l-au determinat pe Gheorghe Grigurcu (în ***Poeţi români de azi)*** să pună eticheta „ardentă senzorială". Din contra, Mircea lorgulescu (în ***Scriitori tineri contemporani)*** e de părere că ,,*poeziile Angelei Marinescu pornesc de la un fond abstract".* Amîndouă observaţiile sînt exagerate. Senzorialitatea existînd, ea se află toată într-un regim ferm şi pur al ideii. Singura concesie pe care poeta e dispusă s-o facă, singura abatere de la regula spiritualităţii absolute pe care o va teoretiza în eseuri, este, în ***Poezii,*** mai ales, aceea de a mînui cu mai multă libertate instrumentul liric, în primele ei cărţi, radicalitatea era mai mare. Cîteodată, i se întîmplă poetei să se lase în voia unui lirism ceremonios, chiar dacă ceremonia nu este totuna cu jocul sau să traducă ideea în termeni plastici, agreabili, în loc s-o uite arzînd, consumîndu-se de la sine, pe cerul abstract al versului, în general, tăietura versurilor este netă, ca a definiţiilor concise (unele de medievală sugestie costinescă: *„Rostul iubirii ca fumul trece").* Poemele evocă o „imacuiată dorinţă", o puritate care arde rece precum culoarea trandafirului. Poezia este „fruct al întregii mele fiinţe", ceea ce nu numai ne duce cu gîndul la ipotezele din eseuri, dar infirmă polarizările sugerate de critici. Vitalitatea erotică, senzualismul, beţia cărnii *(„cutremur sfint al vieţii"),* melancolia fanării trupului sînt exprimate liric în frumoase ritualuri, fără lascivitate, de o subtilă răceală cerebrală.

O notă mai dramatică reapare în schimb în ***Poemele albe*** (1978). Schimbarea de mijloace, perceptibilă aici, este de orchestraţie. Versul are anvergură mai mare, amplitudine, căzînd pe alocuri în discursivitate. Faza elocventă a poeziei Angelei Marinescu se întinde şi asupra poemului titular din ***Structura nopţii,*** volumul care urmează în 1979, după care încetează aproape la fel de brusc cum s-a produs. Aşadar, ***Poemele albe*** se deosebesc de ***Poezii*** pe de o parte printr-o mai pronunţată încordare (în ele revenind şi temele negativităţii de la început), prin părăsirea atitudinii ceva mai senine din acelea (şi care, în perspectiva evoluţiei), iar pe de altă parte, printr-un retorism cu care lapidaritatea anterioară (şi posterioară) nu au nimic de-a face. De regulă, Angela Marinescu este poeta unui singur instrument: acum ea cîntă la mai multe, închipuind chiar o mică orchestră, de cameră, eventual, ceea ce permite diferenţieri de registru stilistic. Versul are acum amploare muzicală, plinătate a ideii etice şi o sinceritate severă,

aproape pătimaşă: *„ Revolta mea nu e revoltă a sclavului, nobleţe a umilinţei pătimaşe, / în rarele clipe de linişte, revolta mea este doar sete de / Frumuseţe ".*

Cu *Poemele de fier* se întoarce bacovianismul. Metaforele recurente sînt gheaţa, oţelul, frigul, zăpada, metalul, fierul, dar şi creierul, extazul, ochiul de carne, viscerele, într-un specific amestec de organic, de complexiune animală, şi de mecanic, metalic şi robotic. Viziunile sînt din nou fulgurante (s-au retras apele retoricii), expresivitatea apropiindu-se de zona minus, negativă, de la început, în monotonia lor sumbră, poeziile cheamă în minte peisaje bolnave de toamnă tîrzie, putredă, o senzualitate depersonalizată, extaze reci, dar şi îngeri bucălaţi şi graşi ce nu aduc mîntuire. Ele par sfarîmături din poemul anterior, într-un stil sacadat, ca nişte comunicări telegrafice de pe tărîmuri infernale, presărate însă cu superbe imagini: *„ Pustiu fără oază. în depărtare, caravana / Străluceşte ca o stea prăbuşită-n nisip".*

De aici înainte, poezia Angelei Marinescu nu se mai schimba esenţial, în *Blindajul final* (1981) şi în ineditele (ce apar acum, în antologie) ne vom întîlni cu aceeaşi sintaxă minimă, cu aceeaşi factură eliptică, sacadată şi, aş zice, nominală a liricii (redusă adică la nume, la substantive, după ce verbele şi adjectivele au fost epurate), în care se exprimă viziuni terifiante, -- incandescenţe îngheţate, lave împietrite, gheizeri ca nişte sloiuri - adică obişnuitul amalgam de ardentă şi de răceală, de senzaţie şi de cerebralitate, de trup şi de creier. Superioară, în poezia mai nouă mi se pare doar precizia expresiei, ca şi cum poeta ar găsi exact cuvîntul trebuitor şi care n-ar mai putea fi urnit de la locul unde a fost pus. Dacă adăugăm tonul sentenţios, apoftegmatic, căderea imaginii ca o ghilotină pe gîtul ideii, avem descrierea destul de corectă a acestor din urmă poezii, între care nu sînt mari diferenţe şi care pot fi considerate fragmente dintr-un singur mare meteorit care s-a sfărîmat în cădere. Natura antisentimentală a liricii este vădită nu doar în răceala în care pare gravat în metal, dar şi refuzul confesiunii, al „sufletului impur în calorii" (ca să mai citez una din expresiile barbiene potrivite în context). Simbolul cel mai frecvent este acela al creierului *(,, Creierul meu în / creierul tău / îmbrăţişat").* Deşi poeta face o dată elogiul concretului *(„ Concret, /furie a concretului"),* tot ce e larvar, inform, inconsistent este alungat din poezie. Idealul rămîne transparenţa glacială a lucrurilor. Aş numi această poezie, de n-ar fi neobişnuită expresia, poezie de „analiză": căci autoscopia lirică, veritabilă disecţie a sufletului seamăhă cu un examen de sine minuţios şi plin de cruzime. Sufletul nu este impudic exhibat, ca în lirica

sentimentală, ci prefăcut în obiect de intervenţie chirurgicală, în temă de analizat. Sufletul este aşezat pe masa de operaţie şi sfirtecat: fără complezenţă şi fără cruţare. Fiecare membru, organ sân visceră, cu grijă decupat, este apoi privit cu microscopul. Nu e o baie de sînge -complexiunea animală este ca şi absentă acum în versurile Angelei Marinescu - ci un laborator sterilizat, o minune a artei chirurgicale, în fine, deşi am vorbit mereu de suflet, ar fi fost poate mai nimerit să vorbim de spirit: poezia se instalează dincolo de orice impură afectivitate, în spiritul care concentrează doar instinctele fundamentale ale vieţii şi morţii. Viziunile poetice, şi tot manierismul acesta al spiritului întunecat, carbonizat, asasinat, implică o anumită etică: dar ea este camufiată de aerul detaşat, „ştiinţific", obiectiv cu care, în locul destăinuirii vulgare, poeta preferă să se analizeze, în ce constă totuşi eticul? înainte de orice, poeta face gestul renunţării la tot ce ar putea-o proteja, menaja, la aparenţe, iluzii şi speranţe. Pe masa de operaţie, totul a fost disecat şi extirpat. Ce mai rămîne? Rămîne ultima dintre aventurile posibile, infernul singurătăţii propriilor cuvinte.

Treptat, ne dăm seama că experienţa seamărtă cu un fel de yoga lirică, o autoeducare lucid necesare contemplaţiei absolute, şi care să dea celui care ajunge la ea o putere neţărmurită, spre atingerea purităţii lăuntrice necesare contemplaţiei absolute. Minciuna, înşelarea de sine, facilităţile de tot felul sînt gonite, deşi doar ele fac suportabilă viaţa. Pînă la urmă, etica poetei recomandă o „asceză a deşertului", o uscăciune greu de îndurat, inumană aproape. E la mijloc un stoicism extrem, o renunţare la plăceri şi o dorinţă de autopuniţiune. însă nu strigătul de triumf ne întîmpină la capătul realizării experienţei de retragere în sine, ci angoasa. O rugăciune-spovedanie, tragică şi sfîşietoare, încheie parcursul liric şi moral al Angelei Marinescu şi ea reprezintă o pagină de mare poezie, la una din cărţile cele mai originale apărute la noi în ultimele decenii: *„Simt limitele gîndirii celuilalt, / nimeni mi mă poate poseda nu pot poseda pe nimeni / doamne faptele mele ca nişte şerpi veninoşi / mă strîng de gît şi nu mai pot vorbi, / decît un singur cuvînt întins cenuşă fără sfîrşit / îmi aprinde ochii... ".*

(România literară, nr. 36, 1989)

In loc de prefaţă: Roşu şi negru

Poezia Angelei Marinescu reprezintă una dintre cele mai radicale confesiuni lirice din întreaga noastră literatură. Jurnal intim în versuri: deopotrivă lucid şi disperat. Viziune a sentimentelor: metodică şi

imprevizibilă, controiată şi spasmodică. Privire întoarsă necontenit asupra fiinţei proprii. O spune poeta însăşi: *„Pupila mea neagră este rece şi sumbră. Se consumă în ea însăşi / Ca un foc în gura unui clovn ".*

Două serii tematice sînt observabile la început, cînd paralele, cînd intersectate, oglindindu-se una în alta, pînă cînd, de la ecorşeul liric din ***Blindajul final*** (1981) încoace, a doua absoarbe tot mai evident pe prima ca un boa constrictor care-şi înghite prada: viaţa şi moartea. Viaţa înseamnă sîngele, orgasmul. Moartea înseamnă întunericul, nimicul, neantul. O serie roşie, o serie neagră. *„Leucemia mea este neagră, nu albă":* iată marcat, în această constatare probabil tîrzie, culeasă într-un fel de carnet de creaţie din 1997, intitulat ***Satul prin care mă plimbam rasă în cap,*** momentul în care vizionarismul sumbru şi lipsit de speranţă pare a cîştiga bătălia cu sîngele, cu senzualitatea, cu plăcerea. Negrul devoră roşul.

într-un al climat istoric, poezia Angelei Marinescu reface experienţa bacoviană. Nu e vorba de reminiscenţe (voite, căutate, intertextuale: corbii vîslind într-un ocean de negru, enumerări într-un univers explodat), ci de sensibilitate ca atare şi de expresia ei poetică. Egocentrică şi obsesivă, poezia aceasta îşi întoarce faţa de la natura descărnată, carbonizată, spre fiinţa proprie, explorînd-o cu o cruzime fără seamăn, scormonindu-i măruntaiele, în acelaşi timp cu voluptatea şi cu onoarea. Ciudată, totuşi, această jupuire! Poeta se retrage în „infernul" propriilor cuvinte (nu fac decît s-o parafrazez) ca într-o *„ultimă aventură posibilă"; „fără să destram, fără să rup, fără să urlu".* Chiar dacă, aşa cum spune undeva, ţipătul este al poetului în mai mare măsură decît al oricui altcuiva, el nu răsună în afară, e inaudibil pentru urechile străine, căzînd în abisul sinelui ca un topor în apă. Poemele cele mai caracteristice au structura găurilor negre în univers. Am citit rareori o poezie mai patetică în sentimente şi mai reţinută în expresie decît aceea a Angelei Marinescu, original amestec de sinceritate şi decenţă. Ţipătul încremeneşte pe o gură.pecetluită. Ca în gravura lui Munch.

(Skandenberg, *Editura Vinea, Bucureşti, 1998)*